

VIJFTIEN JAREN AMATEUR

De tegenwoordige amateur maakt op mij dikwijls den indruk van een verwend kind. Als ik hem hoor brommen omdat zijn nieuw aangeschaft lamptoestel de muziek van 2 L O nog niet „keihard genoeg” door de kamer laat klinken, voel ik des te sterker wat de tegenwoordige amateur gemist heeft...

↑ 1)

Het was nu ruim vijftien jaren geleden toen een mijner vrienden met wien ik in mijn vrijen tijd altijd „in de electriciteit knoeide”, bij mij kwam met een tijdschriftje, waarin een artikeltje was opgenomen van Marconi over de draadloze telegrafie. En nauwelijks waren de eerste geheimen van den coherer tot ons doorgedrongen, of we togen aan het werk! Een primitieve antenne was spoedig gemaakt, evenals een coherer en een relais en zoo zaten we avond aan avond aan de tafel in pure afwachting of het hamertje nooit wilde kloppen. Eerlijk gezegd, heb ik mijn vriend er altijd van ver acht zoo nu en dan eens tegen de tafel te stooten, want af en toe klopte de hamer heel onregelmatig. Intusschen kwam er verbetering. De kooldetector deed zijn intrede. Die was heel gauw gemaakt, een T-stecker, waarvan de contactbusjes aan één zijde een weinig werden uitgeboord, en waarin een paar koolstaafjes van een oude booglamp werden gestoken, daaroverheen een verzilverd koperen staafje, en inderdaad, in de uit Amerika overgekomen koptelefoon werd Scheveningen al heel aardig gehoord. Vanaf dat moment ging het „Excelsior”. Een betere antenne werd gebouwd. Alle mogelijke soorten detectoren, die aan den radio-hemel opstegen, werden nagemaakt, uit Amerika en Engeland werden onderdeelen betrokken en zoo ontstond langzamerhand iets wat op een radio-station leek. Vrij aardig kwamen toen reeds de verschillende Europeesche stations door, terwijl Parijs reeds een geluidsterkte vertoonde, waarover zelfs een modern amateur zich niet zoude schamen. Toen na de electrolyrische detectorperiode de kristal-

detector zijn joyeuze entrée deed, werd het spel volmaakt. Een inductief toestel werd op stapel gezet en met behulp van een verbeterde antenne was het 's avonds een leven van belang in de telefoon. Alle Engelsche, Fransche en Duitsche stations lieten zich hooren. Saint Marie de la Mer en Fort de l'Eau (Tunis) werden keurig opgenomen en Parijs was met zijn langzaam ge-seinde perstelegrammen een bron van oefening. Het tempo, waarmede F L seinde was zoo langzaam, dat men de telegrammen in Morseteekens kon opnemen om ze dan uit te werken. En na een paar maanden ging het al zoo vlot, dat ze zonder fout rechtstreeks werden opgenomen in gewone taal.

Nog herinner ik mij, hoe ik den eersten avond, dat ik een telegram van Parijs geheel volledig opgenomen had, mijn huisgenooten kon verrassen met het laatste nieuws, n.l. dat de Russische minister van oorlog (zijn naam ben ik kwijt), afgetreden was. En vanaf dat moment werden alle klokken in huis op de „signaux horaires” gelijk gezet. Dat eerste complete ontvangertje, waarop altijd iets gehoord werd (het kreeg den naam van het „muziekdoosje”, omdat het bij rustige avonden in de telefoon wel kermis leek), bestaat nog steeds, evenals alle daarvoor gebruikte detectoren, die een aardig begin vormen voor een historisch museum. Het spreekt vanzelf, dat alle proeven eenigszins in het geheim genomen werden, want het mocht niet! Maar wie kan nu eenmaal op aarde zijn geheimen bewaren. Er verscheen kort daarna een zeer zonderling stukje in het *Rotterdamsch Nieuwsblad* van een bewoner van de ...laan, die een toestel „op zijn dak” had, waarmede hij draadloze telegrammen kon ontvangen en dat hij gebruikte om... zijn buurman, die hoofdman van de brandweer was (de Rotterdamsche brandweer is vrijwillig) te waarschuwen als er brand was! Dat artikeltje had vele gevolgen. Er kwam bezoek: allereerst een politie-agent,

↑

1) Aangezien dit artikel in 1923 geschreven is, zou Polak in 1908 begonnenzijn met „draadloze telegrafie”.

die kwam vragen of mijnheer ook „electrische draden” op zijn dak had, waarop ik mededeelde, dat ze niet electrisch, maar van koper waren. Daarna kwam een andere mijnheer, die zich tot mijn verbazing ook als beproefd amateur openbaarde en die in zijn huis een schat van toestellen had opgesteld. Het bezoek van den politie-agent had echter onverwacht aangename gevolgen, want het leidde tot kennismaking met den toenmaligen chef van de rivierpolitie, thans hoofdcommissaris te 's Gravenhage, die ook al aan draadlooze deed en zoo ontstond het eerste clubje amateurs, dat nog met eenige liefhebbers uitgebreid, later de kern van de Nederlandsche Vereeniging voor Radiotelegrafie vormde. En, om een geheim te verraden, dat nu wel verjaard zal zijn, er werd keurig gezeind ook!

En zoo ging het verder, tot op zekeren dag in den oorlog iemand kwam met een geheimzinnig utziend pakje, in een zijden doek gewikkeld. Het bevatte een plankje met veel klemmen en een paar fittings. En uit een doosje kwam, in watten gewikkeld, een lampje, waarvan de inhoud door den matglazen wand met een ondoordringbaar waas was bedekt. De man scharrelde wat met accu's, verbond het plankje aan onzen kristalontvanger, schakelde een telefoon in en met bleke gezichten stonden we elkaar aan te staren toen we Eilrese door de geheele kamer hoorden brullen.

Waar blijft de tijd? Als ik vroeger de kamer van een mijner vrienden binnentrad, legde hij zijn vingers op zijn lippen, want hij was Parijs aan het „nemen”. En wee dengene, die tegen de tafel stootte en zijn kristal ontregelde. En nu, als de dienstbode de straatdeur voor je opent, behoef je niet te vragen of mijnheer op zijn radiokamer is, want je hoort Nauen op straat bulderen.

En als ik 's avonds door Scheveningen wandel, dan hoor ik in vele straten muziek, dan zie ik menschen op straat staan kijken naar een open raam, waar een zwart hoorntje door naar buiten steekt en dan vertellen de luisteraars je dat het P. C. G. G. is.

Waarlijk, die allerjongste amateurs van de laatste jaren, zij hebben veel bereikt en toch, zij missen iets. Zij missen de poëzie en het gevoel van bevrediging van 15 jaren amateurisme! Ir. M. POLAK.

↕ 2)

↕ 3)

↑

4)

↓

Uit Electro-Radio, jaargang 1 nr. 3 van 17 Juni 1923. blz 59 en 60

- 2) *De amateur met een schat van toestellen in zijn huis, is waarschijnlijk A. Veder, de latere voorzitter van de NVVR.*
- 3) *Chef van de Rivierpolitie was de heer Van 't Sant*
- 4) *Dit is duidelijk Leonard Bal. Op een foto in het Tentoonstellingsnummer van Radio Nieuws van 16 Maart 1918 is dit plankje met klemmen en lamp te zien. Maar dit verhaal lijkt zich af te spelen in de woonplaats van Polak, Rotterdam.*

Kroniek van vroegere weken

Het stuk speelt in de grijze oudheid, d.w.z. in de grijze radio-oudheid, waarbij een vijf-en-twintig-tal jaren reeds als een normale eeuw gelden.

Ik was opgebeld om bij een oud radiovriend te komen, die een verassing voor me had. Avond aan avond zaten wij te luisteren met electrolytische- en kristaldetectoren en de stilte waarde alom.

Maar toen ik die avond zijn huis binnenkwam en achter de tochtdeur stond, hoorde ik daar reeds Parijs “keihard” door de gangen daveren. En in ons radioheiligdom stond een nieuw apparaatje, dat blijkbaar het wondergeluid produceerde.

Het wonder bestond uit een plankje met een paar klemmen en een eigenaardig gevormd buisvormig lampje; de eerste Nederlandse radiolamp, gemaakt door **Pope** volgens de gegevens, verstrekt door den radiotechnicus L. Bal te Breda.

Heel wat avonden heb ik daarna bij Bal doorgebracht, in wiens radiokamer de geheimen van de radiolamp zich aan ons begonnen te openbaren.

Tot ik eens op een dag met spoed naar Breda werd ontboden, want Bal had iets gekst ontdekt, wat in die dagen bij de radio meer gebeurde.

Op zijn tafel stond zo’n toestel met reuze aftakspoelen en als Bal zijn vinger op een der klemmen hield, hoorde je plots alle mogelijke fluitsignalen. Hij had eerst gedacht de verbinding, die hij met zijn hand maakte, door een draad te vervangen, maar dat kon niet, want dan werd er een batterij kortgesloten. In de draad werd een condensator geplaatst en de zaak floot als een kanarie. **Bal had de terugkoppeling uitgevonden.** Hij was wel niet origineel geweest, maar dat kon hij op dat moment niet weten.

Heel wat ongedempte zenders hebben wij afgeluisterd en ook de Amerikaanse zenders werden onze trouwe vrienden.

Maar de eerste keer hadden we een strop. We hadden op de zeer lange golf een prachtzender in de Engelse taal en de tekst, voor zover wij konden ontcijferen (het tempo was nogal snel) ging over New York. Maar de zender gaf zijn naam niet en wij luisterden. ’t Werd een, twee, drie en vier uur in de nacht en toen hield de zender op, sloot met “goede nacht” en gaf zijn naam op. ’t Was Nauen geweest! Dat waren de teleurstellingen van de oude radiotijd, maar Bal is en blijft een onzer radiopioniers, de bouwer van de eerste Nederlandse radiolampen.

Pk

Electra, weekblad voor toegepaste electrotechniek
van 1 April 1934

Opmerkingen bij dit artikel:

- *Overgetypt i.v.m. zeer slechte kopie*
- *Pk onder aan het artikel staat voor Ir. Max Polak*
- *Ir Max Polak was een radiovriend van Leonard Bal en is aanwezig geweest bij de vroege radio-experimenten van Leonard Bal.*
- *Leonard Bal heeft de terugkoppeling niet uitgevonden. Dat deed de Telefunken ingenieur Dr. A. Meiszner in 1913, maar dat heeft Bal waarschijnlijk niet geweten.*

De verschillen tussen de versie uit 1923 en de versie uit 1934 zijn:

- *In 1923 daverde Eilese door de kamer, in 1934 daverde Parijs door de gangen*
- *In 1923 lijkt het verhaal zich in Rotterdam af te spelen en in 1934 in Den Haag.*

De verhalen van Polak zijn niet alleen vaag (1923) maar zijn ook in tegenspraak met elkaar.